ՄԵԳՎՈՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՍՆՕՐԵԱՅ

ՀԱՆԴԷՍ ԹԱՐՈՑԱԿԱՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ, ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ, ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ
ԵՒ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻ ԳԻՏԵԼԵԱՑ

Կը հրատարակվի ամէն ամսոյ 10ին, 20ին և վերջին։ Ա. վերջին ՝ի-ներէ վար ալ կը ծախվի հարկ 3 դրամէ։
Տարեկան գինն է 80 դրամ։

Սրտագրութեան տեղէն է՝
Մեծ նոր խանի վերի պատառը Ն. 2էր գրասենեակը
Մերձաւոր Տ.Ց.Մարգարեանին գրատունը։
Զգուշութ Տ. Ղ. Գ. Պալեասարեանին վա-

Հատորատանը։ Դիւրս երկուքէ + լրագրոց մահ
բաս ծախքը առնողին վրայ է։
Ծանուցումը մէկ անգամի համար տողին 100, —
2 անգամին 80, — 3 անգամին 60 ֆարայ է։

ԾՈՑԵՄԲԵՐ 10 | Ի. ՏԱՐԻ 1859 | ՔԱՆ 31

ՊԱՆՏՐՄԱՅԻ ԴՈՒՔՆ

Ասիա լրագրոյն վերջի Թերթին մէջ դժբախտաբար սխալ կամ սուտ լուր մը կը կարդանք որ եթէ իրաւ ըլլար՝ մեծ երջանկութիւն պիտի սեպէինք ազգին համար։

Պանտրմայէն քանի մը նամակներ առանալով կը ծանուցանեն թէ խաղաղութիւն եղեր է հոն ու սէր և միաբանութիւն հաստատված է։

Այս նամակը իմացածնուս նայելով Ասիոյ Երզոյ խմբագիրը ստուգիւ ընդունած է, բայց երկար տեսնէ՝ի վեր Պանտրմայէն խաղաղութեան լուր մ՚առնելու անձկանօք սպասելուն համար, շատ կանուխ և առանց մտադրութեան հրատարակելուն համար՝ կը ցաւինք որ խաբված է։ Պանտրմայի խռովութիւնը դադրած չէ, և օր օրի աւ մեծնալու վրայ է։ Խաղաղութեան լուրը բերող նամակը եկած օրը ուրիշ շատ նամակներ աւ առնված է այն տեղերէն, որոնք անոր հակառակը կ՚իմացընեն։

Ընծայմէ նշանաւոր և ամենէն հեռ յարգութեան ու հաւատարմութեան արժանի է Թէքէր-տաղի առաջնորդ Տ. Յակէոս արժանապատիւ Երքեպիսկոպոսին, որ հոգևոր տեսչութեան պաշտօնով՝ ի Պանտրմա է, աս Սրբազան Պատրիարք հայր դրած նամակը, որ անաչառ քննութեամբ ընելէն ետև հոն՝ վերջապես կիմացնէ թէ խռովութեան առիթ տուող այն իրեք չորս անձին դէմ ժողովուրդը կատարեալ ապահովութիւն մինչև որ չունենայ՝ այն տեղը խռովութիւնն աւ վերջանալիք չ՚ունի։

Ուստի մենք աւ իմացընելէն ետև թէ խաղաղութեան հոն անգամ չըկայ հոն՝ կսպասենք որ նորին Սրբազնութիւնը Ազգային կառավարութեան հաղորդէ այն կողմէն առնված ձիշտ տեղեկութիւնը, ու կարելի եղածին չափ շուտ դարման մը տարվի այս օր աւուր մեծցող խռովութեան, և խաղաղութիւնը կարելի եղածին չափ շուտ հոն հաստատվելուն պէտք եղած միջոցները դործքի դրվին՝ յուրախութիւն Պանտրմայցոց և լրութեան Ազգիս։

ԸՂՁԿԸՆԵՑ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆԸ ՎՐԱՑ ՔԱՆԻ ՄԸ ԽՕՍՔ

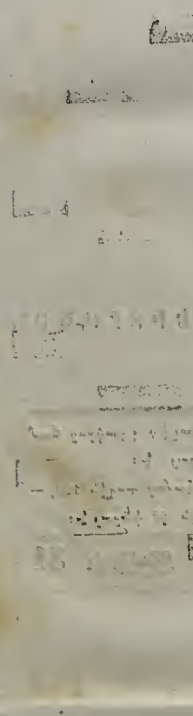

Անշուշտ մեր սեռին կվերաբերի՝ երկրաչափները, զօրականները, քիմիագէտները և այլն հասցընելը. սակայն վշտի է ան մարդուն, որ իւր բարոյական կրթութիւնը, մօրը ծնգացը վրայ չէ ընդուներ։ Չկայ բան մը, որ կարենայ այն նեղութեան տեղը անցնել։ Մանաւանդ եթէ մայրը, որդւոյն ճակտին վրայ երկնային դրոշմը տպաւորելը անհրաժեշտ պարագ մը սեպած ըլլայ իրեն, անկարելի է որ մոլութիւնը կարենայ եղծանել զանի երեքը։

ՏԸ ՄԵՍՏՐԸ։

Եւ յիրաւի ի՞նչ ըսեմ այնպիսի կրթութեան մը, որ բնաւ չը պատահաններ դարուս պիտոյից։ Ի՞նչպէս կրնամ ծանօթել հայրենեացս, երբ դուք ալ երբեք քաղաքացւոյ մը պէս դպրոցի աշկերտի մը պէս կը կրթէք զիս։

ԷՄԷ ՄԱՐԹԷՆ։

Մարդս խիստ նման է, անհնակ երկրի մը, որ առանց երկրագործին ձեռքին, ինքնակար փուշեր կընուշանէ. և եթէ մշակվի՝ կըլլայ երկիրը բարեբեր, պտղատու և օգտակար։ Մինչեթէ երկրին ն է յանցանքը, որ ցորեան չը մատակարարը իւր տէրոջը. չէ նէ ծոյլ երկրագործին, որ անմշակ կը պահէ իւր արտը։

Ինչպէս որ երկիրս հակամիտութիւն ունի, իւր վրայ ցորեակ որ և իցէ հունտ մը անուցանելու՝ նոյնպէս մարդս ալ հակամիտ է իր առաջ օրինակին հետևելու։ Սակայն եթէ երկիրս ինքնակար և անօգուտ քուսոց սերմունքն մաքրելը դժուար է՝ մարդս իրեն իւրացուցած մոլութիւններէն ազատելը պրեթէ անկարելի։

Ասոր պարզ հետևանքն է, որ մարդս բնութեամբ ոչնչի ալ ադեկ եղած ըլլայ, եթէ քաղաքակրթութեան մը մէջ չծնած ըլլայ։ Կրնայ մոլորիլ և աղէկ սկզբանց վրայ հաստատեալ դաստիարակութիւն մը կրնայ ընդհանրապէս մեղմացնել քաղաքացւոյ համակրութիւն չունեցողներն ալ։ հետևաբար ինչպէս երկրագործ մը առանց ընտիր սերմանց չյաջողի հունձք մը չբերնար սպասել՝ նոյնպէս ալ ոտք մը ծնողք մը, առանց քաղաքակրթութեան, ընտիր դաստիարակութեան, ուշիմ ժողովուրդ մը և առաքինի որդիք ունենալ չեն կրնար յուսալ։

Եթէ, ասկէ քանի և հինգ տարիէ մը՝ չափ յառաջ տնօրինենք, մեծամեծ փոփոխութիւններ կը դտնենք յիրաւի մեր ընտանեկան վարուցը մէջ։ Այս փոփոխութիւնը չի քաղին եթէ չի ջարդն, եթէ հնդ մը կատարելով քննենք, մեկէն կերևայ, թէ չի քաղին հակառի՝ այլ բան ինքեան չար քան զառաջինն. քանզի ինչպէս Ասուս կըսէ՝ « լաւ ևս է դարձարերոյն հետևել, քան թէ կիտով մատակ ընդունել զնոսրն։

Ընդէ ազատութիւն լուսաւորութիւն կը՞ չուածը շատ անգամ կը ծառայէ, բարոյականի եղծման, և մեր ըսածը Ասլթերը Սկոթի ըսածին պէս կըլլայ «Թոյն քաղել օգտակար բոյսերէ։

Սակայն այս երկու անորոշ ձևմբաններէն որո՞ն պէտք է հետևիլ։ Հարուածմ մը տալ և քայքայել զնորոդն, չէ թէ պաշտել զանիկայ։ Նորոդ կոչուածը կեղծանէ մեր բարոյական վիճակը բայց հինն ալ, հիմն է՝ի վերայ ուստոյ է, որ թէ և աւ ժամանակայ կերպիւ կը ծառայէ մեզ, այլ օր մը կրնայ իւր փլատակներուն տակ թաղել զմեզ։

Եթէ հնոյն հետևինք, դուռ պետք անդամի մը նման, պիտի ճնայ մեր ժողովուրդը, միւս աղգայ քով։ Առանց ընկերական վիճակնիս բարելաւելու չըպիտի կարենանք քաղաքակրթեալ անձինք ըլլալ. առանց քաղաքակրթութեան չը պիտի կարենանք յառաջանալ լուսաւոր պողոտային մէջ. առանց քաղաքակրթեան, չըպիտի կարենանք կ՚ըսեմ, ընկերութիւններ կազմել, երեսայ ձեռնտու ըլլալ, միաբանել ազգասիրաբար. և պիտի մնանք ցըրուեալ իրարմ ... ո՜հ, ո՜հ, ո՜հ ...։

Ուրեմն, «յերկուց չարեաց փոքրագոյնն է ընտրելին» ըսուած է. կամայ ակամայ պէտք է համաձայնիլ ներկայ դարուս ու ջանալ մեր եղեալ վիճակը տեսնելով. քանզի մի և նոյնն է պատահած ամենայն ազգաց։ Ամէնց մեկ քանի տարի առաջ, շատերը տեսնելով աղգայնոց Փրանսերէնին տուած փափաքը կը տրտնջային, որ մայրենի լեզուն կամ նուազ տարին քարքարը կը իւրացնէինք մեզ։ Այ-

կան բոլորովին հակառակն եղաւ. քանի որ Ֆրանսերենը տարածուեցաւ մէջերնիս, քանի որ ուրիշ ազգայ լեզ աստիճանի մէկդիէն սիրող ըլլալնուն տեղեկացանք՝ սկսաւ ազգասիրութիւնը բառը իւր առջի օտարութենէն ելնելով՝ գոնէ քաղցը արձապանք մը ընդունել մերայնոց ականջին մէջ. և հիմա չըկայ մէկը, որ համարձակի բացարձակ ըսելու, թէ հայերէն լեզուն պարապ է, և ունայն հպարտութեամբ մը անոր համար կեանք մաշեցնելը յիմարութիւն:

Ըրդ կը հարցնեմ օգտէ՞ ինչ իմնչպես ունեցաւ Ֆրանսերէնը:

Ըստ իմ կարծեացս, բարձր և միջին աստիճաններու մէջ գտնելու նախատահմանեալ թէ տղայք և թէ աղջիկներ, իրենց մայրենի լեզուն վերջը եթէ Ֆրանսերէն սորվին, անտեղի չէ. անոնց օտտակար դրքերը կարդալով՝ Թող քեղմնաւորի մարերնին այլոց ծառերուն պտուղներովը, ու կամաց կամաց հասնինք մինչև այն աստիճանին, որ ալ կարօտութիւն չըմնայ օտարին արգասեացը: Սոյնը պատահած է նոյն իսկ Ֆրանսացւոց Հարլըմանէյի ժամանակը: Հարլըմանելը մեռնելու վրայ եղող լսոին լեզուն, իրենց հարար ու մեկ ձիւղելու բաժնուած գաւառական կոշտ լեզուին տեղը անոյ նեղով՝ դրական լեզու մը ըրաւ զանիկայ. որն որ մեծապէս օգնեց քաղաքակրթութեան. ու մինչև վերջին ժամանակները, անոր նիւթը քաղելով, հարստացաւ իրենց դրականութիւնը ու ալ անոր անօգուտ ըլլալը տեսնելով մեկդի թողուցին:

Մեր ազգին յառաջանալուն և արդի պահանջակից լուսաւորութենէն ազատելու միակ միջոցն է, քաղաքակրթութեան մասին յետադէմ չըմնալը. և սուիկայ ալ ինչպէս ըսինք, միմիայն ընտանեկան վիճակին բարեբաստով կրնայ ըլլալ:

Ուրեմն, պէտք է որ հիմայ, մեր ազգը գլխաւորապէս աղջկանց կրթութեանը զբաղի. ու ջանայ, զանոնք բարոյականի և կրթութեան տէր մայրեր ընելու:

Եթէ նախնական կրթութիւնը, հայերէն վերաբերեր կըսէ Ռուսօ, անշուշտ անշուշտ արարիչն Աստուած, կամեր ալ պիտի տայր անոնց, որ զաւակներն անուշանան. ուրեմն կրթութեան վերաբերեալ պարագային մէջ պէտք է միշտ նայքը կանանց ուղղելը նախամեծար համարել:

Հայոց իմթուններ, աղջերնուս յառաջիկայ վիճակը մի միայն ձեր ձեռքն է. սակայ ձեզի նուիրական պարտք մ'է. ջանացէք որ զաւակներնիդ, առաքինի, աստուածասէր, եղբայրասէր ըլլան:

Եթէ տղայ մը, իւր մօրը գերկը սովրի, առաքինութեան ու եղբայրսիրութեան մեկ քայլ պարզ սկզբունքները, երբեք մոլութիւնը չըկրնայ անոնց տեղը անցնել. և դժբաղդ է ան մարդը, որ բարի վարուց տէր եղող մօր զաւակը չէ ծնած:

Ոչ ոք կրնայ ուրանալ, որ կինը՝ մեծապէս օգնած է, մարդկային կենաց բարեբաստութեան, կինը կը մեղմացնէ միշտ մարդկան բարքերնին, կինը կը թեթևցնէ այն ծանրը լուծը, որ կըստիպէ զմարդ քրտամբքը ապրիլու:

Ահա ասոնք ալ բառական փաստեր են. ընտանեկան վիճակնիս բարեբաստելու համար, կանանց ձեռնտուութեանը ունեցած մեծ կարօտութիւննուս:

Սակայն ազգերնիս, այս մասին, խոր քնոց և թմրութեան մէջ է մնացած. արդի գտնուած թէ մանչու և թէ աղջկանց դպրոցներին շատերը ամենևին արժանութիւն չ'ունին ներկայ գարուս յառաջադիմութեանը հետ բաղդատվելու. ոչ մեկերնիս արժանապէս կը հսկենք այս գործոց վրայ ոչ մեկերնիս ըստ արժանւոյն կը կատարեմք մեր պարտքը. այսպիսի բաղմավտանգ գործերը պէտք չէ մեկ երկու անհատներու ձեռքը յանձնելով, վտահ կենալ այլ միջոցներով կալով պէտք է քաջալերել զբարին և ձեռնտու ըլլալ. ճեռնտակարին հեռանալու համար: Բացարձակ կ'ըսեմ եթէ մեկը, այսպիսի գործոց մէջ անվայելչութիւն զգայանէ ու որ և իցէ ակնածութեամբ մը կամ անհոգութեամբ լռէ. այն մարդը խղճմտանքին դէմ կը գործէ. գեշ կըծառայէ իւր ազգին. և չըսեմ անձնասիրութեան, այլ անձնամոլութեան կը զոհէ այսպիսի նուիրական պարտք մը:

Ըյսուհետև քննենքընդունքնիս. ու սիրտ տեսնեմք մեկէն թէ ոյսպիսի ծանր պարտուց տակ ճնշուած ենք:

Գուցէ մեր համարձակախօսութիւնը պատճառակալ երևնայ ոմանց աչքին. սակայն կը յաւելմք որ դժբախտաբար ճշմարիտն էր ըսած. նիւս կաղաչեմ խոնարհաբար բոլոր համազգեաց

բաւական պախարակեցինք զինուոր. ալ ա-
տենն է մեկզմեկէ ամաչելու. ո՛ւր, քէն, ա-
տելութիւն, ամօթ է. վասն զի ոչ առաքինու-
թեան նշաններ են և ոչ աստուածասէր մար-
դու մը վայելուչ. ալ ատենն է կրսեմ որ այս
այսպանելի վէճակնուս դարման մը խնդրենք:

Ընդ վերջին, մեր խնդրոյն դառնալով կը
կրկնեմ, որ դպրոցներնիս, եւ լի ղեկուցութեան
կարօտութիւն ունին. պէտք որ աղջկանց
համար բարոյական կրթութիւնը առաջինն ըլ-
լայ. և աւելորդ ու անտեղի աշխատութեամբ
առանց ատեն կորսնցնելու, փութան, որ ունայն
անցուցած ժամանակնուն տեղը լեցուի: Վարժա-
ւորի չըլլալու աղջիկները պէտք չէ, որ
ատենին մեծ մասը ասղնեգործի տալով պա-
րապալը անցընեն ու ետ մնան ուսմունքէն. վասն
զի ասղնեգործը քնականացեալ ղբօսանք մըն
է կանանց սեռին, ու անոր կը զոհեն սա-
նէն օգտակար աշխատութիւնները անդամ:

Վարժարաններնուս մէջ, պէտք է թէ տը-
ղոց և թէ աղջկանց ազգասիրութիւն, միաբանու-
թիւն քարոզել. եղբայրասիրութեան, ազգասի-
րութեան վրայ յօդուածներ, ճառեր գրել
տալ. ու միաբանութեան ոգին անեղծանելի
կերպով տպագրել անոնց սրտին վրայ. մի-
բանութիւնն է մայրկային սեռին լուծը. ա-
նով ազգութիւն կ'առնեն բաժնուած օրիո-
րդիքնները. անով կը տարբերի մարդս անասուն-
նեցէն. սասանկով գլուխ եղած են անչուտալի
գործեր, այսպիսեաւ յառաջացած են մեծա-
մեծ ազգեր:

Ըսածներնուս բաւական յայտնութեան, որ
ո՛ւր կընայի մոքերնիս. Հարուստք և մեծա-
մեծք, կարող են որ և իցէ ճիջոցներով կըր-
թել իրենց զաւակունքը. սակայն ազգ մը;
միմիայն իր մեծամեծօքը չը բաղկանար. պէտք
է որ ազքատը կրթուի. և եթէ հասարակ ժո-
ղովուրդը ուշիմ ու լուսեփայլ ըլլայ՝ ընդհա-
նուր ազգը պատուաւոր կը սեպուի:

Եթէ այս գործոյ դարման մը տանելու
կարող անձինք, դեռ երկար տեղն թմրութեան
մէջ ննջելով շարունակեն հայերը անվիա-
բան էն ըսելու՝ անշուշտ վէճակնուս մէջ ալ
մեծամեծ փոփոխութիւններ չենք կրնար գըտ-
տել. և յանցանքը, երբեք չենք կրնար ժո-
ղովրդեանը տալ. վասն զի լինչպէս որ յօդուած-
նուս սկիզբը ըսինք, մարդս բնութեամբ են-
թակայ է իր ամեն տեսածին ամէն սովրածին
հետևելու. և եթէ անհոգութեամբ մեք զմի ղ
անմիաբան կոչեմք՝ ու չըփութանք վէճակնիս
դարմանելու՝ հասարակ ժողովուրդը ներկայն
իրեն օրինակ առնելով, չէ թէ քայլափոխ յա-
ռաջադիմութիւն, այլ չըպիտի կարենայ շար-
ժիլ անգամ. ու պիտի ենամք, արմատախիլ
ծառի նման անշարժ անպտուղ:

Ա յս ամեն ըսածներս, անշուշտ եմ որ ա-
մեն հայ ազգի դիտէ. ու չուզեր տեսնել, չու-
զեր լսել: Կայ երանի թէ վարքերնիս ու զա-
րգարանիս փոխելով՝ արժենայինք այս թմրու-
թենեն. ու մարդկային սեռին օգտակար և քա-
ղաքակրթեալ ժողովուրդ մը ըլլալով, անծա-
նօթ չը մնայինք օտարին. և Հայ անունը փո-
խանակ ամօթոյ՝ պատիւ բերեր մեր Թուրանցը:

Մ: ՃԱՆԸՄԵԱՆ

ՎԱՂԵՆՏԻՆՈՍ ԺԱՄՈՒՆ ՏԻՎԱՆ

Շամբանիայի Արբրնէ ըսված պզտիկ գեղին մէջն էր, որ ծնաւ ան աշխատասէր տղան մեկ աղքատ երկրագործէ մը, որ օր մը իր ատենի շատ բա-նիբուռն մարդոցմեն մեկը պիտի ըլլար, Ա. Ֆռանցիսկոս բազաւորին գրապետը եւ կայսերական գերդաստանին յարգելի բարեկամը: Վաղենտինոս Ժամռուն Տիվալ տասը տարուն էր, երբոր իր հայրը մեռաւ. այս մարդը՝ որ իր ընտանեացը մեկ հա-տիկ ապահենն էր, անանկ ատեն մը մեռաւ, որ մեկ դիեն պատերազմը կատղտրկեր Ֆրանսա, մեկ դիեն ալ սովը քաղաքներուն ու գեղերուն մէջ գտնված ժողովրդոց տասնեն մեկը կը ջարդեր: Երկրագործին այրի կնիկը սոսկալի չքաւորութեան մէջ իյնալով՝ գեղացիի մը քով դրաւդեռահասակ Վաղենտինոսը, որ իր առջինեկ զաւակն էր: Գե-դացին ալ իր ինդկահաւերը տրվաւ անոր, որ նա-յի: Կըսեն թէ Վաղենտինոս, որ շատ աշխոյժ միտք ուներ եւ կուզեր միշտ իր յառաջերնուն մեջենն որն որ ճշմարիտ է փորձով ստուգել, իմանալով որ ինդկահաւները կարմիր գոյնեն շատ կը վախնան՝ միտք ըրաւ օր մը անոնց մեկուն ճիտը կարմիր չուխայի կտոր մը կապել, որ ստուգի թէ իրաւ-ցունեն աս կենդանին կարմիր գոյնեն չվախորժիր:

Բայց ան փորձը տղին մեծ վնաս տըվաւ. վասն զի ինդկաճուաձ անանկ կատղեցաւ, որ կատաղութենեն ճաթեցաւ. Վաղետիանոս ալ վռնտեցաւ: Իր մօրը խեղճ վիճակը աղեկ գիտնալովը, կը վախնար նորեն անոր բեռ ըլլալու. ուստի միտքը դրաւ իր գեղեն բոլորովին ձգել երթալ' ինքզինքը Աստուծոյ օգնութեանը յանձնելով:

1709ին ձմեռվան սկիզբները անանկ սաստիկ ցուրտ մը եղաւ' որուն նմանը չէր եղած: Վաղենտիանոս պարապ տեղը կը փնտռէր գեղերուն մէջ ծառայութեան մտնելու տեղ մը: Ամեն տեղ թշուառութիւնը այնքան սաստիկ էր, որ մեկը ջուզեց անի իր բովն առնել: Ամեն առտուս խեղճ ճամբորդ տղան կը յուսահատեր ան օրը իրիկուն ընելու. կը կարծեր որ երբ ըլլայ նէ' օր մը ցուրտեն ու անօթութենեն պիտի մեռնի: Այս ամեն թշուառութիւնները ու խեղճութիւնները մենք չը կընցնալով անոր զուրցածին չափ պատմել, կը թողունք որ ինքը պատմէ:

« Բռովանսիս Պռի երթալուս ատեն' անանկ գլխու ցաւ մը բռնեց իս, որ կը կարծեի թէ գլուխս պիտի ճաթի: Ագարակի մը դուռը հասնելով' աղաչեցի դէմս ելնողին, որ իս ջուտով տաք տեղ մը տանի, որ ինծի պառկելով գլխուս անտանելի ցաւին թեթեւութիւն մը գտնեմ: Ան մարդն ալ իսկոյն տարաւ իս ոչխարներուն փարախը. ինծի անհաղարտ կենդանիներուն շունչը վրաս իննկած թմրութիւնը անցուց. բայց քաշած ցաւս այնքան սաստկացաւ, որ խելքս ալ գլխես գնաց: Հետեւեալ օրը առտվանց երկրագործը ինչպես ըլլալս հասկընալու համար եկած ատենը' իս տեսայ նէ գարհուրեցաւ. աչվներս կրակ կտրած էր, երեսներս ուռեցած ու մարմինս ծիրանիի պես կարմրած եւ խոցերով լեցված: Բացէ 'ի բաց իմացուց որ ծաղիկ հաներ էի, եւ անտարակոյս ան հիւանդութենեն պիտի մեռնէի, վասն զի ինքը իրեն ապրուստ չը գտնելովը անհնար պիտի ըլլար որ ինծի պէտք եղած խնամքն ըներ ասանկ երկարատեւ հիւանդութեան մը մէջ. ցուրտը մեկ դիեն հիւանդութիւնս աւելի պիտի ծանրցուներ, ես ալ ուրիշ յարմար տեղ մը տարվելու ճար չունեի, որ ինծի պէտք եղած կերպովը նայվէի: Տեսնելով որ իրեն կարեկցութեան խօսքերուն պատասխանելու կարողութիւն չունիմ' գուրը շարժեցաւ, իս ձգեց գնաց ու շուտ մը դարձաւ եկաւ, շատ մը հին լաթեր հետ բերելով. հազած լաթերս վրայես հանեց ու իր բերած լաթերովը մոմեայի պես իս փաթեց: Որովհետեւ փարախներուն աղբը իրարու վրայ կը դիզվին, երկրագործը քիչ մը աղբ հանեց ու տեղը վարսակի բարակ յարդ լեցնելով' իս մէջը պառկեցուց, ան յարդեն վրաս ալ ցանեց փոշիի պես, ու առջի հանած աղբերը ծածկոցի ձեւով վրաս քաշեց. ասանկ իս ծածկելէն ետքը' վրաս խաչակնքեց ու իս Աստուծոյ յանձնեց աղեկ խելքը տեղ ընելով, որ մեռնելէն չը պիտի կրնամ ազատիլ: Ասանկով' Բ. Ցորի մը պես մնացի, չէ թէ աղբի վրայ նստած, հապա' միջէն ճիտս աղբի մէջ թաղված: Այս աղբին տաքութենովն ու ոչխարներուն շունչովը առաղջութենս գտայ: Քընտիք մը եկաւ վրաս ու ան քրտինքով ներսիդիին կրակը դուրս զարկաւ, անանկ որ քիչ ատենի մէջ ծաղիկին դուրս տալը դադրեցաւ ու առջի դուրս տըվածներնը մնացին. անոնցմէ ալ ուրիշ վնաս մը չեղաւ ինծի, միայն թէ մարմնոյս վրայ շատ մը կտտածի նշան մնաց, ուսկից որ ժամանակիս գեղեցիկները իրաւամբ կը վախնան' իրենց աղտորութեանը մեծ վտանգ բերելուն համար:

« Ան ատենն որ ես, ապականութեան ու ցեխութեան մէջ թաղված էի, ձմեռը շարունակ սոսկալի կերպով մը գեղերը կաւրէր: Ան փարախին եւիկ' ուր որ ես ցուրտեն պատսպարված էի, շատ մը բարձր ընկուզի ծառեր ու կաղնիներ կային. շատ կային. շատ գիշեր որոտմունքի ու բնդաւօքի ձայնի նման յանկարծ ու անագին ձայներ առնելով կարթնցայի. առտուանց ան դղրդմանց պատճառը կը հարցընէի ես' կիմանայի որ գիշերվան պաղը այնքան սաստիկ էր, որ անագին մեծութեամբ քարերը կտոր կտոր եղած էին, եւ շատ կաղնիներ, ընկուզի ծառեր եւ ուրիշ ծառեր միջէն արմատներնէ ճեղքըվեր էին:

« Վերը ըսի որ բարեսիրտ երկրագործը չիտակ չիտակ ըսած էր ինծի թէ իր չբաւորութենեն չը կրնար պիտի ուզածին չափ ինծի օգնել, եւ իրաւցունէ տուրքերն ու հարկապահանջութիւնները անանկ աղքատութեան մը մէջ ձգեր էին ան, որ իր բոլոր կարասիքները տուրքի տեղ առնըված էին, մինչեւ երկրագործութեան համար ունեցած անասուններն ալ ծախվեր էին. ոչխարները ագարակին տէրոջն եղած չըլլային նէ' անոնք ալ մընացած չէին ըլլար: Ուստի իրաւունք ունեցայ իմ հիւրընկալս առաջուց ինծի իմացունելու' որ իս աղեկ նայելու կարողութիւն չունեի. ձլմարիտ է որ հիւանդութեանս սկիզբները անոր այնչափ բեռ չեղայ, որովհետեւ շատ օր բան մը չէի

կրնար ուտել, կարելի ալ է որ աճապուքեճեհ մեռնի. Ատոնց տրվան որ միսի ջուր չի գտնըված ատենը բարեսիրտ երկրագործը խելք ըրաւ ինծի ճաշուր արգանակի ինծի պատրաստելու, որուն քիչ մը համ տալու համար մէջը աղ կը ձգեր. օրն երկու անգամ աս արգանակն ինծի կը խրկեր՝ բերանը նեղ մեծկակ ամանով մը. ամանը խցանքով մը գոցված եր՝ աղբին մէջը խօթելու համար որ չի պաղի: Տասնը հինգ օրեն եւեղ կերածս միանակ աս եղաւ, խմածս ալ անապակ ջուր եր. շատ անգամ բերած ատեննին կէսը սառած կըլլար: Երբոր ախորժակս բացվեցաւ ու սիրտ բռնելու կերակուրներ կուզէի, ձեռվընուն եկածն աս եր որ ինծի քիչ մը աճուր ապուր ու սեւ հացի կտորվանքներ կուտային, ան հացն ալ պաղեն անանկ չորցած ու ամուրցած եր՝ որ կացինով կտրտել պէտք կըլլար. անանկ որ՝ անօրուքեճեհ սիրտս կը մարեր նէ ալ, կը պարտաւորեի հացը ծծելու, կամ արգանակն ինջպես կընեի նէ հացն ալ անանկ կընեի ու կը սպասեի որ պաղը բոդ տայ ու կակուղնայ:

Շարն ընդ հուպ:

ՀՐԱՏԱՐԱԿ ԸՕԳՈՒՏԱԿԱՆ ՄԸ

Ա. Պ. Ն. Ս. Սիրելի

Երբ ամանէն լոդու լերան սովորեր է մանանակէ մ՚իվեր իյտու աղբատէր կոչելու երբ անխնայ կը դործածվի ասի աղբատէրն ձեւացընին ալ, շահատէրին ալ, աղբատեռային ալ և այլն՝ ոչ ոք կրնայ ուրանալ որ Աստուն այն պատուանունը մեծ խնայողութեամբ և կարի ըղդուշութեամբ գործածած է ցարդ՝ և նոյնպես պիտի բանեցընէ: Ոսոր եթէ մէկուն աղբատէր ըսէ՝ այն անձը աղբին բարիք մ՚ըրած ըլլալու է կամ ընելու դիտաւորութիւն ունենալու է:

Սիրելի բարեկամ, Աստուն զձեզ ալ իր սակաւաթիւ աղբատէրներուն կարգը կ՚անցընէ այսօր և յիւրաքանչիւր որոշ ձինէ զատ տայ այս պատուանունը...:

Դուք, սիրուն և վհհանձն երիտասարդ, երբ ձեր հօրը տունը սպատաւորներու բազկաց մէջ և ուրախներու գգուանաց մէջ մեծացած, հետ... ան, աղբատութեան, թշուառ... անգամ տեսած չէիք. երբ ձեր առջև միշտ հրաման ըրէք տէր կը ղոչվէր, որով ձեր ամեն հաճոյք անյապաղ և առանց դանդաղութեան կը կատարվէր, երբ կենաց տատապանաց ու վտանգներու վրայ դաղափար մ՚անգամ չունէիք՝ հայրական տանը մէջ ձեր առ ծնողս ամեն պատուաւորութիւնները կատարելէն և անոնց օրհնութիւնն ալ առնելով, աչերնին կպցընելով կատարեալ սուդ պահելէնետև կը մտնիք ձեր մեծ հարստութեամբ հանդերձ աղբին բարիք մ՚ընելու կ՚երթաք՝ Աստուն, իր բարեհաղորդութիւններէն առաջ, ձեզի կ՚ընծայէ աղբատէր անունը, առներկայ ըլլալով, որ ժամանակէ ետև երբ աղբը ձանչէ ձեր դործքը՝ աղբային բարերար անունով պիտի պատուէ զձեզ՝ ի նշան իւր երախտագիտութեան վիայն. իսկ ձեր վարքը յերկինս է:

Կը թողուք ձեր տունը, հայրենիքը, ծառաները, ձոխութիւնը, անձնական հեշտութիւնները, զուարճութիւնները, և հանգստութիւնը, կ՚երթաք ձեր հին հայրենիքը, Հայաստան, տանի հետև հետև ծայրերը, այն տեղերուն կէս մը վայրենացեալ հայ ժողովուրդն ի քաղաքակրթութիւն ածելու: Վա՛հ և աստուածահաճոյ խորհուրդ... կը խորհիք իրենց աղքութիւնը բոլորովին մոռցած և իրենց մարքուր ու սուրբ կրօնքը բազմատեսակ նախապաշարմունքով պղծող եղած ժողովուրդնմը լուսաւորելու, կրթելու առաքինի ու բարեպաշտ ժողովուրդ՚մ՚ընելու...:

Կերթաք ձեր հարստութիւնները անոնց պիտոյիցը, ձեր հանճարն ու գիտութիւնները անոնց լուսաւորութեան և ձեր կեանքը անոնց կեանքին զոհելու .. և այս ամենուն վրայէն ձեր անունին ծածկըված մնալը կը պահանջէք:

Արհնեցէ՛ք, Աստուած բարեկա՛մ, ձեր անունը ծածուկ ալ մնայ, յայտնըված ալ ըլլայ՝ ձեր այդ վեհ և սուրբ խորհուրդին փոխարէն ընդունելիք երկնային վարձքերը նուազ բան մը չը պիտի պակսին. իսկ յայտնը վեր նէ՝ այլոց բարի օրինակ մ՚ալ կ՚ըլլաս... բայց Տէր ձեր կամքն ըլլայ...:

Արհնեցած վերջապէս, Տէ՛ր ընդ ձեզ...:

ՄԸՆԴԱԼՈՒԾՔ

Յունայ Վէշնիա անուն լրագրին 317 թիւին մէջ հետեւեալ մտազրութեան արժանի խօսքերը եւ խոլհրդածութիւնները կը կարդանք, որոնք մեծ պատիւ կընեն անոր խմբագիրներուն:

« Ընդհակառակին, կը գրէ, Հայոց Սրբազան Գէորգ Պատրիարքը մեծ հանդիսով մը (Յունայ) Պատրիարքականը Նորին Սրբազանութեան այցելութեան եկաւ: Նորին Սրբազանութեանը հանդերձ սուրբ ժողովով զանի գիմաւորելով առ Պրիստոս համբոյր մատոյց ա նոր, և փոխադարձն ընդունեցաւ: Ակէ ետքը պատշաճ եղած ընդունելութիւններէ ետք ամենայն կատարելով և քաւական ատեն երկուքը խօսակցելէն ետև Նորին Սրբազանութիւնը Գէորգ Պատրիարք քաժնելով մեկնելու ատեն նոյն տեղէն, Պատրիարքականի եկեղեցին էջաւ, եկեղեցական զգեստներ հագած քահանաներու առաջնորդութեամբ, որ Ս. Խաչն երգով ընդունվեցան. յետոյ Նորին Սրբազան պետնութիւնը եկեղեցին մտնելով ու պատկերը նեն և Սուրբ Ծիծեռայի ու Թէոփանոսի մասունքը համբուրելով Սուրբ Տաճարին մօտեցաւ ու հոյ քարբառով աղօթք մը մատոյց, որն որ եկեղեցականաց կեցցե բազմ ամ երգովը վերջացաւ ու ներկայ գանըվողները օրհնելէն ետքը նոյն հանդէսով իր Պատրիարքը վերադարձաւ:

» Ս. յս երկու քահանայապետներուն բարի ներդաշնակութիւնը երկու ազգերէ ալ ուրախ սրտով կը տեսնըվի: Մասնաւոր շատ անգամ Հայոց եկեղեցականներու կողմանէ երկու եկեղեցւոյ միութեանն համար առաջարկութիւններ եղած են (որոնք իրարմէ տարբերութիւն մը չունին հաւատոյ մասին): Տարիներէ՛ի վեր Հայոց ըրած առաջարկութիւնները դժբաղդաբար յաջողութիւն մը չը գտան, գուցէ մեր եկեղեցականներուն չափազանց կրօնական նախանձաւորութեանն համար, որոնք յամառութիւն կը ցուցընեն մեկ քանի աննշան մասնաւորութիւն կը ցուցընեն մեկ քանի աննշան մասնաւորութիւնց վրայ: Ս. յս կերպով ալ Թէ և Հայոց միաբանութիւնը սուրբ կանոնաց համեմատ կը կատարվի բայց մեր եկեղեցին զանի չը ձանչեր:

» Սրբազան գործ մը պիտի ըլլար՝ եթէ այս երկու եկեղեցիները խոհական զիջումներ ընելով միանային. որոնց մէջ, մեկ ամենափոքր տարբերութիւն մ'ա[illegible] Հաւատոյ, որոնց կը վերաբերին երկու բազմաթիւ ազգեր՝ որ մի և նոյն երկրի վրայ բնակող և մի և նոյն տէրութեան հարկատու. որոնք բոլոր միւս հարցատակ ազգերէն թէ նիւթապէս և թէ բարոյապէս առաւել և յառաջացած են: Ս. յս երկու եկեղեցեաց միութիւնը ևս առաւել պիտի զնդէր երկու ազգաց ունեցած հանակրութիւնը և ներդաշնակութիւնը, և պիտի կանդներ միասին և անշարժ հիմանց վրայ, անոնց ունեցած բարօրութիւնը՝ իրենց մէջ եղած առերեսութիւններն ու առեւտրական յարաբերութիւնները բազմացընելով »:

= Ըն ասկէն թէ Ազգին մէջ մեծ պաշտօն ունեցող անձ մը Պետուն կը պաշտպանէ երբ, երբ անոր դէմ (ազգը չէ) մեկ քանի անձինք յարձակում կընեն: Պետուն ձշմարտութիւնէն ու անկողմնապահութենէն զատ պաշտպան մը չունի տէրէ դիտէ: Ասոյ եթէ իրաւ պաշտպան մը կայ, զոր մենք չը դիտենք, և եթէ այն անձն ալ անիրաւ պաշտպանութիւն մը կընէ՝ ինչո՞ւ իրաւունք ունեցողները չեն զործածեր:

—Ը՞ Պ՛Ն Շ. Ո: — Պետուն խոհանոցի վերնայարկին շարունակութիւն մը կուզէք: Յաւաջիկայ կամ միւս թիւով կընդունիք:

— Օրթաքէոյի մէջ խառնութիւն մը կը ծագի, շատերը կուգան մեր վրայ, որը եղած ները պատմելու, որը մենե լուր քնտրելու, որն ալ երբ պիտի զրես ըսելու: Կը տեսնէք, որ Պետուն թերթերը շատ ազտիկ կուգան ազգային եղելութիւնները պատմելու, հրատարակելու և նկարագրելու: Սակայն այսպիսի պատահարներն ալ զանց կամ անտես չենք կրնար ընել, ուշ կամ կանուխ հրատարակենք պիտի, միայն կարդ մը պահելով: Ըսատարակենք պիտի՝ վասն զի ազգային եղելութիւնները լրագրելու պարտք մը ունինք վրանիս, այն պարտքը հատուցանելու պարտաւոր ենք:

ՉՈՒՐՃԱԼՈՒՔ

Ճ—ան, գը լաւը ը— օրագիրը հետեւեալ ծիծաղաշարժ դէպքը կըպատմէ: «Գաղղիոյ սահմանագլուխի քնակիչներէն մեկուն պատահած դէպք մը քաղքիս ժողովրդոյ մեկ մասը շատ խնդացուց:

«Ս. յս մարդը երկաթուղին կայարանը կը մտնէ երբ կերեկուան ժամը երեքին կ'ուզբլին երթալու կառքերը նոր մեկներ էր: Յաւելով ուշ դարձն վրայ, կողբաթ. և սարսափելի հայհոյութիւններ կընէր. մէյմալ իւր ուղեղին անկարծելի դէպք մը կը պատէ. կայարանին սպասաւորներէն մեկուն կ՛ըսէ:

«Պարօն, կ'ըսէ՝ շատ անգամ Թէլէկրաֆի անունը լսած եմ, մինչեւ անով Էրքելին կրնա՞մ երթալ։ Ծախքին ալ չեմ նայիր, Թող ես ժամանակին տունս հասնիմ, երկաթ ուղղնկերը կինը կը վճարեմ հոգ չէ։

Ըսպասաւորը խնդալով մը Թէլէկրաֆի պաշտօնատունը ցոյց կու տայ գիւղացիին։

—Իարև ձեզ, ըսաւ ներս մտած ժամանակը։ Էրքելինի կառքին չըհասայ, կուզեմ Թէլէկրաֆով երթալ ի՞նչ վճարելու է։

Գործակալներուն խնդալը գալով, հազիւ ինքզինքնին կը բռնեն, մէջերնուն մեկը կը պատասխանէ։

—Կատեցէք պարոն, սա աթոռին վրայ, Թէլէկրաֆը հինգ վայրկեանէն պիտի մեկնի։

— Որքա՞ն ժամանակ ձամբայ պիտի ընենք,

— Երեք վայրկեան։

— Լաւ կառքէն առաջ պիտի հասնիմ. բայց ի՞նչ վճարելու է։

— Էրքելին հարիւր հինգ կը վճարէք։

Նոյն վայրկեանին դանգակներու հնչիւն մը կը լսուի Թէլէկրաֆի պաշտօնատան մէջ։

— Շհաւատիկ մեկնելու նշանը, կ'ըսեն խեղճ ձիանապահներուն, տեղերնիդ բռնեցէք, կերթանք աւտոգիւ. դուրք բայց պահարանի (տոլապի) մը քով կը տանին.

— Մոռէք հոս, կ'ըսեն. ասիկայ է Թէլէկրաֆի կառքը բայց ուշունիդ աղեկ գոյեցէք, և ջլլայ որ բանաք. վասն զի խիստ արագընթացութիւնը կրնայ ըլլալ որ ղլխնիդ գալ ցընէ և դուք ալ ի յինաք։ Մարդը կը ծռի, կը մտնէ պահարանին մէջ՝ ղլխարկը ծունկերուն մէջ առնելով ու կը չոքի. մեյմալ կը պատուիրեն, որ չըլլայ Թէ աչուները բանայ, հաքը ողջուն կուտայ ու կ'ըսէ,

— Երանի Թէ ձամբորդութիւնս երեք վայրկեանէն աւելի չըշէր, որովհետև այս վիճակէս գոհ չեմ։

Ըս ըսելէն հաքը բոլոր գնդակները դարձեալ կը հնչեն.

— Ուշադրութիւն, կը պոռան դուռնը եւեւէն ձամբորդին. կը մեկնիս կոր։

Կէս ժամէն հաքը պահարանին դուռը կը բացուի. անճանօթ մեկը կը յառնայ ձամբորդին, որ իւր մեկնած ժամանակը գնդակայ տեսած չէր։ Էրքելին հասնիք կը պոռայ.

Ինձի անանկ կուզայ որ երեք վայրկեանէն աւելի ճանապարհ բրած չըլլաս ինձ, կ'ըսէ, Թմրած և հոգնած ոտուները պահարանէն դուրս հանելով։ Ուր պիտի վճարենք. վարպետ գոյնները գոյ էր. մինակ գործիքները կըտեսնար ձամբորդը։

Կայարանին դուռը, կը պատասխանէ անծանօթը,

Հնորհակալ եմ, կ'ըսէ ձամբորդը, և Թևերը ձգտելով (կերմիշընելով) դուրս կելնէ։ Ընպատմելի կ'ըլլայ իւր զարմացումը. երբ ինքզինքը Հատլըռօայի կայարանին մէջ կը գտնէ, բայց քաջուԹիւնը ձեռքէ չձգելով կերթայ կայարանին շրջական եղած սրճարանները, գլխուն եկած դժբաղդուԹիւնը կը պատմէ յաճախողներուն։

Իւր պատմուԹեանը վրայ խնդացողներուն, «հաւատիկ վարպետ եղայ ըսելով միայն գոհ կըլլայ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՆախընԹաց Թիւը առտուն կանուխ հրատարակել պէտք ըլլալով գիշեր առեն տպված էր. որով սխալներ սպրդած։ Ըսենցմէ պարտք կը համարինք մեկ գլխաւորը ծանուցանել. որ է սա։ Երկրորդ երեսին մէջ Թըստեմ բառը Թըլսեմ պիտի ըլլայ։

ԾԱՆՈՒՑ ԽՆՆՈՒԹ։ — Հուկան Թէը— ղը—պաշը վողոցին մէջ 3 փեղկ (քէփէնկ) ունեցող խանութ մը կայ ծախու։ Փեղկերը զատ զատ ալ ՅՕ ուզողին խանութին կէսն ալ կը ծախվի։ Գնելու կամք ունեցողը Նոմմֆիներուն դէմ Օյտէի պ. Մինքայելին հետ տեսնըվի։

Խմբագիր-Տնօրէն
Ե. Գ. ՍՐՎԱՃԵԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Ե. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ